

РОЗДІЛ VIII. ХРОНІКИ / РЕЦЕНЗІЇ Й АНОТАЦІЇ

ФІЛОСОФІЯ МОВИ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ

Рец. на: Біскуб І. П. *Філософія, суспільство, мова : [монографія] / І. П. Біскуб, А. Л. Данильчук, Л. Л. Макарук. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – 234 с.*

Сучасні студіювання філософії мови мають за мету – встановити визначальні параметри різних тлумачень мови в різних наукових лінгвістичних парадигмах із виявом особливостей розгляду її основних чинників у давньоіндійській, давньоаяпонській, давньокитайській, давньоарабській, не кажучи уже про давньоєвропейську, в якій наявні періоди активного зацікавлення питанням походження мови, її статусу в суспільстві (Аристотель, Платон та ін.), певного згасання і знову відродження прагнення осмислити внутрішню сутність мови, її універсальність (епоха П'єра Абеляра), а згодом – намагання співвіднести внутрішнє єство мови з духом народу, нації (В. фон Гумбольдт) та ін.

Рецензована монографія «Філософія, суспільство, мова» у своїй структурі охоплює розгляд категорій і напрямів, закономірностей категоризації (розділ 1 «Категорії та категоризація» (сс. 8–33) зі встановленням методології категоризації (сс. 8–12), когнітивної категоризації з диференціюванням мовної категоризації, лінгвістичної категоризації та взаємозв'язку заявлених понять (сс. 12–14), що стало опертям для аналізу лінгвістичної категоризації й лінгвістичних категорій (сс. 15–19), граматичних категорій (сс. 19–24), синтаксичних категорій (сс. 24–27), лінгвокогнітивних категорій (сс. 27–33).

Окремо розглянуто тенденції реалізації теорії моделювання (розділ 2 «Моделювання як ізоморфна наукова теорія» (сс. 34–82), що дало змогу розкрити логіко-філософські засади моделювання (сс. 4–37), схарактеризувати складники лінгвістичних моделей (сс. 37–39), з'ясувати особливості моделювання знань (сс. 39–43), а також концептуально скваліфікувати моделювання комунікації у просторових вимірах людини й комп'ютера (сс. 43–82). У межах останнього висвітлено моделювання мовленнєвої комунікації (сс. 46–48), з'ясовано концептуальне моделювання (сс. 48–52), визначено основні ознаки вербально-дедуктивного моделювання (сс. 52–55), визначено емуляцію й симуляцію (сс. 55–72), де емуляція – «спосіб моделювання репрезентативних категоризаційних процесів (копіювання характерних властивостей знань)» (с. 55), а симуляція постає способом «моделювання репродуктивних категоризаційних процесів (імітація контекстів і прогнозування властивостей знань у цих контекстах)» (с. 55). Автори наголошують, що емуляція й симуляція є інструментами моделювання, вони ґрунтовані на механізмах категоризації знань. «Вони здатні моделювати динамічну поведінку комп'ютерної системи з метою підготовки й реалізації конкретних дій, спрямованих на забезпечення результативної взаємодії з користувачем» (сс. 55–56). Цілком аргументованим є твердження: «Аналіз функційного потенціалу мовних засобів, що вжиті в дискурсі текстового редактора *Microsoft Word*, засвідчив наявність таких функційних відношень, що сприяють симулятивному моделюванню знань <...>: 1) комплементарні відношення; 2) атрибутивні відношення; 3) адвербіальні відношення; 4) імперативні відношення; 5) відношення логічної диз'юнкції; 6) відношення логічної кон'юнкції» (с. 65).

Спостереження в межах дискурсу текстового редактора *Microsoft Word* переконує в тому, що симулятивне відношення в дискурсі програмного забезпечення «передбачає виокремлення й категоризацію локальних комунікативних інтенцій, а також прогнозування можливих реакцій користувача й системи, спрямованих на їхню реалізацію» (с. 68), а симулятивна категоризація інтенцій прогнозує «виокремлення основних інтенціональних категорій, які репрезентують комунікативно-когнітивний континуум користувача й системи» (с. 68). Аналіз мовних засобів для реалізації інтенції людини під час роботи з текстовим редактором підтверджує наявність їхніх прямих і непрямих експлікацій, де до перших належать: а) категорія імперативності; б) категорія апелятивності (прямі інтерогативи, модальні предикати). Їхнім призначенням постає з'ясування або прогнозування інтенції користувача. Останні лінгвістичні експлікації інтенціональності у процесі симулятивного моделювання ґрунтовані на: 1) категорії каузальності (моделює причинно-наслідкові зв'язки між двома діями, передбаченими програмою, зокрема в командах: *Sort by Author*, *Browse for Themes* та ін.); 2) категорії імпліцитної предикативності (моделює приховані комунікативні інтенції через додавання особливих дієслівних предикатів, наприклад, у назвах і текстах до діалогових вікон: *Left* (діалогове вікно) – *Move in the left side of the paragraph by a certain amount* (пояснення в діалоговому вікні) і под.

Питання мовної політики в сучасному суспільстві (розділ 3 «Мова. Політика. Суспільство» (сс. 83–135)) схарактеризовано через розкриття статусу політичної лінгвістики в ХХ ст., розкриття її напрацювань (сс. 83–93), з'ясування політичного дискурсу й політичних контекстів (сс. 93–104), визначення тенденцій розвитку когнітив-

ного напрямку в політичній лінгвістиці (сс. 104–107), кваліфікацію новітніх засобів політичної комунікації у ХХІ ст. з визначенням функційних вимірів новітнього поняття «електронна демократія» (сс. 107–118), аналізом електронних петицій як нового типу політичного медійного дискурсу, де оригінально використано досвід критичного дискурс-аналізу (сс. 118–131), комунікативну стратегію в монографії кваліфіковано як істотний складник загальної макростратегії керування дискурсом (услід за Т. ван Дейком) з її тлумаченням у розрізі: 1) комунікативна стратегія як спосіб моделювання дискурсу; 2) комунікативна стратегія як спосіб когнітивного моніторингу дискурсу; 3) комунікативна стратегія як технологія дискурсивного менеджменту з розгорнутим дослідженням кожного із таких виявів комунікативної стратегії.

Статус і функційне навантаження мультимодальної лінгвістики (розділ 5 «Мультимодальна лінгвістика: комунікативно-прагматичний вимір» (сс. 136–223)) розглянуто через історію становлення й розвитку мультимодального лінгвістичного напрямку з визначенням основних причин становлення та окресленням основних етапів еволюції (сс. 136–149), з'ясуванням категорійно-поняттєвого апарату мультимодальної лінгвістики (сс. 149–173), виявом тенденцій і закономірностей розвитку мультимодальних студіювань через призму візуальної лінгвістики (сс. 173–181). Подібні підходи актуалізували потребу схарактеризувати методологічні основи мультимодальної лінгвістики (сс. 181–191), дослідити симбіоз семіотичних ресурсів та встановити їх типологію (сс. 191–205). Природним постає розгляд і / чи пропозиція концепції мультимодальної грамотності (сс. 205–213). З-поміж мультимодальних підходів послідовно проаналізовано системно-функційний, соціально-семіотичний, конверсаційний, геосеміотичний підходи, а також підходи із концептуальним навантаженням мультимодального (інтер)акційного аналізу, мультимодальної етнографії, мультимодального (корпусного) аналізу. Врахування особливостей співвідносності і / чи неспіввідносності вербальних і невербальних семіотичних ресурсів, розгляд конверсаційного аналізу уможливили встановлення шкали варіювання чотирьох критеріїв реалізації семіотичних ресурсів: 1) взаємодоповнення семіотичних ресурсів; 2) послідовність розвитку дій; 3) координація дій; 4) мультимодальність.

Аналізована монографія є важливою для розуміння особливостей розширення й активізації окремих напрямів сучасної прикладної лінгвістики, пов'язаних із політичною лінгвістикою, що охоплює у своїх межах низку течій, напрямів, еколінгвістики, мультимодальної лінгвістики та ін. Водночас студіювання розкриває знакові проблеми філософії мови в її прикладному вимірі, пов'язаних із категорійно-поняттєвою моделлю навчання машин у численних практиках програмного дискурсу. Дослідження своїм спрямуванням орієнтоване на прикладних лінгвістів, теоретиків і практиків філософії мови та ін. Авторам монографії можна побажати в підготовці до її перевидання доповнити предметним та іменним покажчиками, а також авторським словником понять і термінів, що дасть змогу адекватно сприймати бачення дослідниками різних актуальних питань філософії мови, політичної лінгвістики, мовної ідеології, питань мовної розбудови, статусу й функційного навантаження візуальної лінгвістики, мультимодальної лінгвістики.

Анатолій Загнітко
(Вінниця–Луцьк–Київ)